

УДК 347.79

ЧЛЕНСТВО В МІЖНАРОДНІЙ МОРСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ФАКТОР ІНТЕНСИФІКАЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО МОРЕПЛАВСТВА УКРАЇНИ

MEMBERSHIP IN THE INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATION AS A FACTOR INTENSIFICATION OF MERCHANT SHIPPING UKRAINE

Слюсар О.С.,

аспірант кафедри міжнародного права

Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

В статті розглянуто особливості функціонування Міжнародної морської організації як міжнародної міжурядової організації, діяльність якої спрямована на скасування дискримінаційних дій у сфері міжнародного торговельного судноплавства. Також прийняття норм (стандартів) по забезпеченню безпеки на морі.

Ключові слова: Міжнародна морська організація, міжнародне морське право, міжнародні морські конвенції, членство, фактор інтенсифікації.

В статье рассмотрены особенности функционирования Международной морской организации как международной межправительственной организации, деятельность которой направлена на отмену дискриминационных действий в сфере международного торгового судоходства. Также принятие норм (стандартов) по обеспечению безопасности на море.

Ключевые слова: Международная морская организация, международное морское право, международные морские конвенции, членство, фактор интенсификации.

The article discusses the features of functioning of the International Maritime Organization as an international intergovernmental organization. An organization dedicated to the abolition of discriminatory practices in international commercial shipping. And decision rules (standards) to ensure safety at sea.

Key words: International Maritime Organization, the international maritime law, international maritime conventions, membership, intensification factor.

Постановка проблеми та аналіз досліджень і публікацій. За своїми природними умовами Україна належить до держав, що мають всі необхідні дані для розвитку морських сполучень, що визначає важливу роль морського транспорту в розбудові економічної незалежності України. Торговельне мореплавство як діяльність, що пов'язана з використанням морських суден, є базовою складовою діяльності морського транспорту. Торговельне мореплавство значною мірою має міжнародний характер. Звідси виникає необхідність створення єдиних для всіх держав правових підстав забезпечення й виконання певних умов перебування у Світовому океані суден, які мають «національність» цих держав (суден, які набули права плавати під державним прапором певної держави).

Такі правові підстави було створено прийняттям міжнародних конвенцій, що містять відповідні по-

ложення стосовно вирішення питань безпеки торговельного мореплавства, та створенням відповідних міжнародних організацій (таких, як Міжнародна морська організація, яка є спеціалізованою установою ООН і діяльність якої спрямована на скасування дискримінаційних дій, що зачіпають міжнародне торговельне судноплавство). Отже, приймаючи закони та правила, які торкаються торговельного мореплавства, всі держави мають забезпечувати їхню відповідність міжнародним нормам і стандартам, прийнятим за участі або під егідою компетентної міжнародної організації (в т.ч. Міжнародної морської організації) або дипломатичних конференцій.

Варто зауважити, що питанням функціонування Міжнародної морської організації (далі – ІМО) присвячували увагу вітчизняні дослідники О.М. Шемякін [3], О.В. Київець [8], Л.М. Давиденко та ін. Проте в їх працях розкрито переважно діяльність ІМО в га-

лузі боротьби з піратством та забезпечення екологічної й іншої безпеки торгового судноплавства, в той час як особливості функціонування ІМО та окремі аспекти членства України в цій міжнародній організації не розглядалися.

Метою статті є дослідження особливостей утворення й функціонування Міжнародної морської організації та членства України в ній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування й розвиток системи національного морського права України неможливі без урахування діяльності міжнародних організацій і досвіду систематизації морського законодавства інших держав, оскільки морське право будь-якої держави за своєю сутністю має інтернаціональний характер і повинно бути спрямоване на гармонізацію відносин, що виникають у процесі використання Світового океану.

Заслуговує уваги той факт, що із набуттям чинності Закону України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року» (далі – Конвенція UNCLOS 82) Україна, як суб'єкт міжнародного права, набула статусу – «державо-учасниця» конвенції [7], тобто держава, яка згодна на обов'язковість для неї положень цієї конвенції та для якої така конвенція є чинною. Україна, як це випливає із тексту ст. 94 «Обов'язки держави прапора» Конвенції UNCLOS 82 [10], приймає на себе у відповідності до свого внутрішнього законодавства юрисдикцію та контроль над кожним судном, що плаває під її прапором щодо адміністративних, технічних та соціальних питань, які стосуються такого судна, та зобов'язується здійснювати такі юрисдикцію та контроль ефективно. Зобов'язання стосуються, зокрема: вжиття необхідних заходів для забезпечення безпеки на морі (серед інших, щодо конструкції, обладнання та придатності суден до плавання); дотримання при цьому загальноприйнятих міжнародних правил, процедур і практики; здійснення усіх необхідних заходів для забезпечення виконання своїх конвенційних зобов'язань.

Слід зазначити, що міжнародне морське право є однією з найбільш кодифікованих галузей міжнародного права, має широку систему міжнародних інституцій та комплекс вимог до учасників міжнародної морської діяльності, зафіксованих в міжнародно-правових документах. Влучну характеристику міжнародної інституційно-правової основи міжнародного морського права наводить О.М. Шемякін, зазначаючи, що «сучасний розвиток міжнародного морського права свідчить про те, що практично в усіх сферах суспільних відносин, пов'язаних з використанням Світового океану, існує значний масив принципів і норм, дотримання яких є необхідною умовою існування земної цивілізації» [1, с. 3].

Нині інституційно-правова система регулювання міжнародного морського права повинна мати високий рівень динамічності й бути здатною оперативно реагувати на нові виклики безпеки судноплавства модернізацією стандартизованих вимог, скерованих

на її забезпечення. З цією метою міжнародними інституціями, зокрема ІМО, було розроблено декілька правових механізмів, скерованих на полегшення процедури внесення змін до універсальних міжнародних договорів та спрощення їх імплементації в національних правових системах. Зокрема, йдеться про притаманну галузі міжнародного морського права процедуру внесення поправок до додатків до міжнародних конвенцій за умовчуванням та механізм надання обов'язкової сили резолюціям ІМО.

Однак для правової системи України зазначені міжнародно-правові механізми виявилися не здатними забезпечити динамічну імплементацію міжнародних стандартів у сфері морського права, що вимагає дослідження сутності зазначених механізмів забезпечення динамічності міжнародного морського права та з'ясування причин їх неефективності на теренах нашої держави [2, с. 77].

Варто зауважити, що Україна стала членом Міжнародної морської організації у 1994 році [9]. Участь України в ІМО забезпечується Міністерством інфраструктури України, Міністерством закордонних справ України та Міністерством юстиції України. Міжнародна морська організація є одним із визначальних центрів розробки міжнародного морського права. В рамках ІМО розроблено 34 базових конвенцій (угод). Разом із Конвенцією про ІМО загальна кількість таких угод становить тридцять п'ять. Додавши до конвенцій (угод) поправки і додатки, які потребують схвалення, загальна кількість інструментів, розроблених Організацією, сягає 60.

Україна є учасницею 19 базових конвенцій (угод) ІМО. Всього ж Україна бере участь у 32 інструментах, які розроблені Організацією – конвенціях (угодах), а також поправок до них [5].

Що ж до ІМО, то вона була утворена 6 березня 1948 року в Женеві з прийняттям Конвенції про Міжурядову морську консультативну організацію (Inter-Governmental Maritime Consultative Organization, ІМСО). Конвенція набула чинності 17 березня 1958 року, і створена організація почала свою практичну діяльність. Метою створення цієї Організації було вирішення проблем технічного, економічного і комерційного характеру, що мають відношення до урядів і судноплавних компаній, а також здійснення зв'язку з іншими органами ООН і міжнародне співробітництво [3, с. 77-78].

Здобувши статус спеціалізованої установи ООН, Міжурядова морська консультативна організація поступово починає відігравати провідну роль у системі інституцій, діяльність яких спрямована на забезпечення правопорядку у Світовому океані. Її робота поступово базується на роботі самої ООН і кореспондується з діяльністю інших спеціалізованих установ ООН. Рішення про перетворення ІМСО в Міжнародну морську організацію (ІМО) набуло чинності 22 травня 1982 року [6]. Це була не проста зміна назви, а продумане логічне рішення, що випливало з необхідності підвищення значення цієї організації в розробці й імплементації норм міжнародного морського права.

Відповідно до статті 1 Конвенції про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року [4], цілями Організації є:

- забезпечення механізму для співробітництва урядів у сфері урядового регулювання і заходів, що стосуються всякого роду технічних питань, що торкаються міжнародного торговельного судноплавства: заохочення і сприяння прийняттю всіма країнами високих практично можливих норм у питаннях, що стосуються безпеки на морі, ефективності судноплавства, запобігання забрудненню із суден морського середовища і боротьби з ним, і розгляд адміністративних і правових питань, пов'язаних з цілями, викладеними в цій статті;

- заохочення усунення дискримінаційних заходів і зайвих обмежень з боку урядів, що стосуються міжнародного торговельного законодавства, з тим, щоб світова торгівля могла без дискримінації користуватися послугами судноплавства: сприяння і заохочення, що здійснюються урядом з метою розвитку свого національного судноплавства та з метою безпеки, не є самі по собі дискримінацією за умови, що такі сприяння і заохочення не ґрунтуються на заходах, розрахованих на обмеження свободи для суден усіх прапорів брати участь у міжнародній торгівлі;

- забезпечення розгляду Організацією, відповідно до частини II питань, що стосуються несправедливих обмежень з боку судноплавних компаній;

- забезпечення розгляду Організацією будь-яких питань, що стосуються судноплавства і впливу судноплавства на морське середовище, які можуть бути передані їй будь-яким органом або спеціалізованою установою, і впливу судноплавства на морське середовище, Організації Об'єднаних Націй;

- забезпечення обміну інформацією між урядами з питань, що розглядаються Організацією.

Безпека мореплавства – найважливіша мета ІМО. Цій меті підпорядкована діяльність усіх робочих органів і підрозділів організації. За час свого існування ІМО були прийняті і переглянуті декілька дуже важливих міжнародних конвенцій. Це СОЛАС, МАРПОЛ, ПДНВ, Про вантажну марку та інші. На її рахунок 35 міжнародних конвенцій і велика кількість протоколів і доповнень до них.

З метою підвищення безпеки судноплавства ІМО, МОП та інші організації на своїх сесіях прийняли цілий ряд найважливіших міжнародних конвенцій, резолюцій, кодексів і рекомендацій, спрямованих на забезпечення безпеки мореплавства і охорону довкілля. Основна мета цих документів – підвищення безпеки мореплавства шляхом обов'язкового застосування єдиних для усіх встановлених стандартів як при управлінні суднами з берега, так і в процесі їх експлуатації екіпажами.

Перше завдання ІМО полягало в тому, щоб прийняти нову редакцію Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі (International Convention for the Safety of Life at Sea, SOLAS – СОЛАС), найбільш важлива з усіх конвенцій, що мають справу з безпекою на морі. Конвенція прийнята в 1960 році. ІМО також займалася питаннями допомоги між-

народним морським перевезенням, визначення положення про вантажну марку і перевезення небезпечних вантажів, була також переглянута система виміру тоннажу суден.

Протягом наступних декількох років з середини 60-х років XX століття ІМО представила ряд заходів, спрямованих на запобігання аваріям танкерів, а також мінімізацію наслідків цих аварій. Вона також зайнялася питаннями погроз довкіллю, викликаними рутинними діями, такими, як чищення нафтових танків, а також скидання відходів машинних приміщень – по тоннажу вони викликають більш велику загрозу, ніж випадкове забруднення. Найбільш важливою з цих заходів стала Міжнародна конвенція по запобіганню забруднення з суден (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, MARPOL – МАРПОЛ), прийнята в 1973 році і змінена Протоколом 1978 року (МАРПОЛ 73/78) [6]. Вона охоплює не лише випадкові і/або експлуатаційні забруднення довкілля нафтопродуктами, але також і забруднення моря хімікаліями, вантажами в пікетованій формі, стічними водами, сміттям і забруднення повітряного середовища.

Успіхи, досягнуті в технології зв'язку, дали можливість зробити серйозні удосконалення в морській системі рятування при лиху. У 70-х роках XX століття було введено в дію глобальну систему пошуку і рятування при лиху. Тоді ж була створена Міжнародна пересувна супутникова організація (International Mobile Satellite Organization, INMARSAT – ІНМАРСАТ), яка серйозно поліпшила умови передачі радіо- і інших сполучень з / на судна, що знаходяться в морі.

У 1992 році були визначені етапи впровадження Глобальної морської системи зв'язку і безпеки при лиху (Global Maritime Distress and Safety System, GMDSS). З лютого 1999 року, коли ГМССБ була повністю введена в експлуатацію, так, що тепер судно, яке терпить лихо де-небудь у світі, може фактично отримати допомогу, навіть якщо екіпаж судна не має часу передати по радіо сигнал про допомогу, оскільки відповідне повідомлення буде передано автоматично.

Інші заходи, представлені ІМО, стосуються безпеки контейнерів, насипних вантажів, танкерів і газозовів, а також інших типів суден. Спеціальна увага була приділена стандартам навчання членів екіпажа, включаючи прийняття спеціальної Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping, STCW – ПДНВ), що набула чинності 28 квітня 1984 року.

У роботі ІМО, в підготовці конвенцій приймають участь міжнародні організації, що тісно співпрацюють з ІМО. Це міжурядові організації – Міжнародна Організація Праці (МОП), Продовольча і сільськогосподарча Організація (ФАО), Міжнародне Агентство по атомній енергії (МАГАТЕ), Конференція ООН з охорони навколишнього середовища (ЮНЕП), Всесвітня Організація Охорони здоров'я (ВОЗ). Для надання допомоги в розробці важливих проблем притягуються в якості консультативних неурядові організації: Міжнародна Палата Судно-

плавства (ICS), Міжнародна Федерація судновласників (ISA), Міжнародна організація по стандартизації (ISO), Міжнародна Торговельна Палата (ICC), Балтійська і Міжнародна Морська Рада (BIMCO), Міжнародна Асоціація Класифікаційних товариств (IACS), Міжнародна Федерація Асоціацій Капітанів (IFSM), INTERTANCO, INTERCARGO та інші організації.

Висновки. Міжнародна морська організація (ІМО – International Maritime Organization) – міжнародна міжурядова організація, яка є спеціалізованою установою ООН. Діяльність ІМО спрямована на скасування дискримінаційних дій, що зачіпають міжнародне торговельне судноплавство, а також прийняття норм (стандартів) по забезпеченню безпеки на морі і запобіганню забрудненню з суден довкілля, в першу

чергу, морського. Україна стала членом Міжнародної морської організації у 1994 році. Участь України в ІМО забезпечується Міністерством інфраструктури України, Міністерством закордонних справ України та Міністерством юстиції України. Міжнародна морська організація є одним із визначальних центрів розробки міжнародного морського права. В рамках ІМО розроблено 34 базових конвенцій (угод). Разом із Конвенцією про ІМО загальна кількість таких угод становить тридцять п'ять. Додавши до конвенцій (угод) поправки і додатки, які потребують схвалення, загальна кількість інструментів, розроблених Організацією, сягає 60. Україна є учасницею 19 базових конвенцій (угод) ІМО. Всього ж Україна бере участь у 32 інструментах, які розроблені Організацією – конвенціях (угодах), а також поправок до них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шемякін О.М. Еволюція структури й змісту права користування морем: теорія та практика: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Олександр Шемякін. – К., 2005. – 40 с.
2. Щипцов О.О. Механізми динамічної імплементації міжнародного морського права / Щипцов О.О. // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право – 2011. – №6 – с. 77-80.
3. Шемякін О.М. Міжнародна морська організація і морське право / О.М. Шемякін // Митна справа – 2011. – № 2. – С. 76-81.
4. Конвенція про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_219. Цитовано за версією сайту на 04.10.2013 р.
5. Співробітництво України з ІМО / Офіційний сайт Посольства України у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.mfa.gov.ua/ua/ukraine-imo/cooperation>. Цитовано за версією сайту на 02.10.2013 р.
6. Introduction to IMO / Офіційний сайт Міжнародної морської організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imo.org/About/Pages/Default.aspx>. Цитовано за версією сайту на 01.10.2013 р.
7. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року» від 03.06.1999 № 728-XIV / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/728-14>. Цитовано за версією сайту на 04.10.2013 р.
8. Київцев О.В. Поняття «джерело міжнародного права»: доктрина та практика / О. В. Київцев // Університетські наукові записки, 2009, №3 / Хмельницький університет управління та права. – 2009. – С. 212-216
9. IMO's Member States / Офіційний сайт Міжнародної морської організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imo.org/About/Membership/Pages/MemberStates.aspx>. Цитовано за версією сайту на 01.10.2013 р.
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10.12.1982 (ратифікована Законом України №728-XIV від 03.06.1999 р.) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_057. Цитовано за версією сайту на 04.10.2013 р.